

## Današnje narječje u Brodu na Kupi.

*Primljeno u sjednici razreda historičko-filološkoga Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti dne 6. jula 1910.*

NAPISAO R. STROHAL.

Ime sela Broda spominje se prvi put, koliko je meni poznato, godine 1481.<sup>1</sup> U to su vrijeme držali u svojoj vlasti mjesto Brod krčki knezovi Frankapani, kaošto i obližja mjesta Delnice i Lokve, te su ih pribrajali vinodolskoj županiji.

Prije se ovo mjesto zvalo Ribarsko, jer se ondje gojila za gosposhtiju plemenita riba (pastreve); istom kasnije, kada sagradiše na Kupi prijevoz (brod), dobi ovo mjesto ime „Brod“.

Brod stoji na poluotoku, što ga čini rijeka Kupa sa svojim pritokom Kupicom, 221 metar više površine morske. Ima svoje posebno općinsko poglavarstvo, koje potpada pod kr. kotarsku oblast delničku u modruško-riječkoj županiji, svoju posebnu župnu crkvu i župni ured, koji potpada pod arhidakonat delnički u senjsko-modruškoj biskupiji, svoju pučku školu sa dvije učiteljske sile i šumski ured kneza Thurn-Taxisa. Rijeka Kupa dijeli selo Brod na dvije česti, na veću čest: hrvatski Brod i manju čest: kranjski Brod; tu manju čest zovu Brođani i Banijom.

Povjesnik Valvasor, u XI. knjizi svoga djela govoreći o kranjskom gradu Kastelu, pripovijeda, da su Turci više puta poharali mjesta u brodskoj dolini; tako godine 1528., 1578. i 1585.

Poslije urote (god. 1671.), kojoj su bili na čelu Petar grof Zrinski i njegov šurjak Franjo Krsto Frankapan, potpali su mnogi gradovi i dvorovi roda zrinsko-frankapanskoga, a među njima i Brod, karlovačkoj krajini. Brođani su se tom zgodom junački borili cio dan protiv njemačke vojske. Malu je četvu vjernika zrinsko-frankapanskih sokolio tadanji brodski župnik Juraj Pi-

---

<sup>1</sup> Isp. Vj. Klaića, Krčki knezovi Frankapani. Knjiga I., str. 51.

pinie. Nakon žestokoga otpora podlegoše oni premoći njemačke vojske. Godine 1725. dobi grof Rajmund de Villana Perlas grad Ozalj s Grobnikom i Brodom u zamjenu za svoja imanja na Siciliji i u Abruzzima, koja su prodana sinovima Franje Rakocija, zeta Petra grofa Zrinskoga. Pomenuti Perlas prodade godine 1766. Ozalj, Grobnik i Brod grofu Teodoru Batthyányu, a od njegovih nasljednika (Gustava Batthyánya) kupila je Brod sa Grobnikom i Ozljem mjeseca rujna 1872. knjeginja Jelena Thurn-Taxis, sestra blagopokojne carice i kraljice Jelisave, za svoga onda malodobnoga sina Alberta kneza Thurn-Taxisa, u čijem se posjedu i sada nalazi Brod.

Zrinski grad ili, kako ga danas Brođani naprosto zovu, „grad“, sagrađen je u obliku četverokuta na dva sprata. Ispod krova crne se okanca, a na pročelju otvori za puške i topove. Kada je grad sagrađen, ne zna se točno, ali svakako mnogo prije godine 1670. U tom je gradu osim gosposkijskoga činovništva stanovao po svoj prilici i brodski župnik, jer je sadanji župni dvor sagrađen kasnije (u 18. vijeku). I današnja župna crkva sagrađena je prije godine 1670.

Matica krštenih seže do godine 1690., matica vjenčanih seže do godine 1692., a matica mrtvih do godine 1696. Najstarija knjiga potvrđenika (= krizmanih) počima se 1. svibnja 1732., kada je potvrdu (= krizmu) obavio biskup senjsko-modruški Antun de Benzoni. Matice vode se naizmjenice latinskim i hrvatskim jezikom. Među starijim svećenicima ističe se osim pomenutoga Jurja Pipinića još župnik Andrija Gerdaković.

Spomena je vrijedna i legenda, koja se predajom sačuvala u brodskom puku o kipu Majke Božje u filijalnoj crkvi brodske župe u Lešnici. Ta naime legenda priča, da se pomenuti kip preselio iz nepoznata mjesta u Tirolskoj na ravnicu podno brda Velike Lešnice, gdje se danas nalazi propelo. Tu je neki pastir pasao prije više stotina godina stado ovaca, kada najednom vidje letjeti zrakom nešto svijetlo. Stado, kada vidje taj sjaj, pade na stražnja koljena, a prednje noge sklopi kao na molitvu. Za kratko se vrijeme doznade za taj događaj širom Gorskoga Kotara i obližnje Kranjske, te se zgrnu onamo silan narod, koji nađe na tome mjestu pomenuti kip Majke Božje. Pobožni narod prenese taj kip tri puta na brdo Velike Lešnice, nu tri puta se povrati kip na mjesto, gdje ga je narod našao. Istom kada ga je četvrti put prenesao, ostade na onom mjestu, gdje je danas crkva u Velikoj Lešnici. U povodu

ove legende osnovana je za tu crkvicu posebna nabožna bratovština, o kojoj je prvu bilježnicu napisao godine 1679. pomenuti pop Juraj Pipinić pod ovim natpisom: „Leta 1679. Quadirna (= bilježnica) kapele D(ivice) Marije od Rozarija, u kojoj se popisuju brati i sestre rečene kapele, proskrbljena sa svetim počćenijem od mene popa Jurja Pipinića rodod iz Bribira, u to doba plovanom ovdešnjim“. Ove se bratovštine tiče i latinska povelja na pergameni od 21. kolovoza 1681., koja se našla u toj crkvi. —

Stanovnici mjesta Broda većinom su starosjedioci, ma da su Turci za svojih navala ponovno rastjerali stanovništvo brodsko; doselaca ima razmjerno dosta malo. Narječje, kojim danas Brođani govore, jest kajkavsko, a držim, da su Brođani počeli dosta rano govoriti kajkavskim narječjem. Vjere su svi rimo-katoličke.

Mjesto Brod broji danas oko 1000 ljudi, a sa selima, koja pripadaju općini i župi brodskoj, ima po popisu pučanstva od 1900. godine 2486 ljudi.

## I. Dio.

### Glasovi.

#### A) Poluglas.

U brodskom narječju nalazimo jedan poluglas, koji bilježim znakom *ɤ*. Taj se poluglas izgovara (kao i u delničkom i u ravnogorskom narječju) kao neki slabi mutni poluglasni glas *i*. Poluglas ovaj dolazi:

1. mjesto staroga slovenskoga i štokavskoga glasa *i*, tako:

a) u pojedinim riječima, kao u: večer̃ñɤca, pàlj̃ɤca (baculus), žiger̃ɤce (jecur), kuhár̃ɤca ili kihár̃ɤca (coqua), kùlj̃ɤku (quantum), vid̃ɤla i t. d.;

b) u nekim padežima stare slovenske zamjenice *u*, *ia*, *ie*, kao u: nj̃ɤn ili j̃ɤn (instr. sg. i dat. pl.), nj̃ɤh ili j̃ɤh (gen., akuz. i lok. pl.), nj̃ɤmi (instr. pl.), pa u nekim padežima posvojnih zamjenica *môj*, *tvôj* i *svôj*, kao u: māj̃ɤn, tvāj̃ɤn, svāj̃ɤn (instr. sg. i dat. pl.), māj̃ɤh, tvāj̃ɤh, svāj̃ɤh (gen. i lok. pl.), māj̃ɤmi, tvāj̃ɤmi, svāj̃ɤmi (instr. pl.).

2. mjesto staroga slovenskoga i štokavskoga glasa *o*, tako:

a) katkada u instrumentalu sing. i dativu plur. imenica muškoga i srednjega roda *o* osnova, kao u: ògñɤn pored ògnon, mèst̃ɤn pored mèston;

b) u genitivu, dativu, akuzativu (kada je jednak genitivu) i lokalu sing. muškoga i srednjega roda nekih pokaznih, odnosnih i neodređenih zamjenica, kao u: tĕga, ŭnĕga, tĕstĕga, kĕga, nĕkĕga, sākĕga (gen. i akuz. sg.), tĕmi, ŭnĕmi, tĕstĕmi, kĕmi, nĕkĕmi, sākĕmi (dat. sg.), tĕn, ŭnĕn, tĕstĕn, kĕn, nĕkĕn, sākĕn (lok. sg.).

3. mjesto štokavskoga glasa o (iza tvrdih suglasnika) ili e (iza mekih suglasnika) u genitivu, dativu, akuzativu (kada je jednak genitivu) i lokalu sing. muškoga i srednjega roda pridjeva, kao u: svĕtĕga, vrđĕga (gen. i akuz. sg.), svĕtĕmi, vrđĕmi (dat. sg.), svĕtĕn, vrđĕn (lok. sg.).

Analogijom ovih oblika i kod posvojnih zamjenica u istim padežima, kao u: mājĕga, tvājĕga, svājĕga, negđvĕga (gen. i akuz. sg.), mājĕmi, tvājĕmi, svājĕmi, negđvĕmi (dat. sg.), mājĕn, tvājĕn, svājĕn, negđvĕn (lok. sg.).

4. mjesto staroga slovenskoga, štokavskoga i u stranim riječima stranoga glasa e, kao u: kāmĕn pored kāman (lapis) — kāmĕna (gen. sg.), pōstĕla (lectus), kāmĕra (tal. camera), cemĕtĕr (coemiterium) i t. d.

5. mjesto staroga slovenskoga poluglasa ě ili ě, a štokavskoga glasa a, kao u: lōnĕc (olla), gōbĕc (os animalium), rōbĕc (sudarium), žalōstĕn (tristis), srĕĕĕn (felix), dānĕs (hodie) i t. d. Katkada se čuje u tim riječima mjesto poluglasa i glas e.

6. na mjestima, na kojima nema u starom slovenskom jeziku ili u tuđim riječima drugoga kojega jezika nikakova glasa, kao u: ōgĕn (ignis), zāmašĕk (= čep), mōkĕr (humidus), dōbĕr (bonus), sĕdĕn (septem), ōsĕn (octo), sĕn (sum), nĕsĕn (non sum), gānĕk (porticus, njem. Gang) i t. d.

7. mjesto starih slovenskih glasova ѣ ili ѣ (dotično mjesto ѣ ili ѣ), a štokavskoga ě u instrumentalu sg., u genitivu, dativu, lokalu i instrumentalu plurala u tako zvanoj složenoj deklinaciji, kao u: mlādĕn (instr. sg. i dat. pl.), mlādĕh (gen. i lok. pl.) i mlādĕmi (instr. pl.).

8. mjesto staroga slovenskoga glasa ж, a štokavskoga u kod glagola II. vrste, kao u: dĭgnĕt, mākĕnĕt, tākĕnĕt i t. d.

9. mjesto staroga slovenskoga ѣ, a štokavskoga ě ili ěje u instrumentalu sg. u genitivu, dativu, lokalu i instrumentalu plur. u tako zvanoj pronominalnoj sklonidbi, kao u: tĕn, ŭnĕn, tĕstĕn, kĕn, nĕkĕn (instr. sg. i dat. pl.), tĕh, ŭnĕh, tĕstĕh, kĕh,

nèkùh (gen. i lok. pl.), tìmi, ùnìmi, tèstìmi, kùmi, nèkùmi (instr. pl.).

10. mjesto staroga slovenskoga glasa *u*, a štokavskoga glasa *a* u riječi: jèdùn ili èdùn (unus).

11. mjesto štokavskoga glasa *a* u sèd ili sìda (nunc).

### B) Samoglasii.

1. Samoglas *a* dolazi drukčije nego u štokavskom narječju u ovim slučajevima:

a) mjesto staroslovenskoga i štokavskoga glasa *o*, kao: u instrumentalu sing. lične zamjenice tì (tu) i povratne sèbe (sui): tàbò, sàbò, nadalje u svim oblicima ličnih pridjevnih (posvojnih) zamjenica mòj, tvòj i svòj osim oblika mòj, tvòj i svòj, sr. màja (ž. r.), màje (s. r.), tvàja (ž. r.), tvàje (s. r.), svàja (ž. r.), svàje (s. r.), u nekim riječima kao u: pàsòv (gen. sg. pàsla, labor), dàmuh (domum) i t. d.;

b) mjesto staroslovenskoga i štokavskoga glasa *e*, k.o u: kàman pored kàmùn (lapis), kàmànje (lapides), prstanj (annulus), čakāt ili prčākāt (expectare), verjāmat (credere), i u tuđoj riječi: kàmara pored kàměra (tal. camera);

c) mjesto staroslovenskih poluglasa *ъ* ili *ь*, i to u instrumentalu sg. lične zamjenice èst (ego) mànò, u prijedlogu va (in), u prilogu vāvèk (semper), u imenici pàsak — pàsaka pored psičak — psička (catulus), nadalje u oblicima, koji su izvedeni od prezentske osnove glagola zēt (sumere): zàmēn (prez.), zàme (imperativ) pored zèmēn, zème;

d) mjesto staroslovenskih glasova *едъ*, a štokavskih *jeda* u brojevima ànājst (undecim) i ànājstē (undecimus);

e) mjesto staroslovenskoga glasa *ъ* u imenici: zājac (lepus) pored zājьc.

2. Samoglas *e* dolazi drukčije no u štokavskom narječju u ovim slučajevima:

a) mjesto staroslovenskoga i štokavskoga glasa *a*, kao u: èst (ego), de (ut), dèlj (porro, protinus), dèleč (longe), dèlšī (longior); tako i mjesto običnoga kajkavskoga *na* dolazi u Brodu na Kupi nej (= neka), — u prijedlogu raz, koji se slaže s drugim riječima, kao u: restīgāt (rumpere), rezjādet se (irasci, ira incendi), rezdíljet (dividere) i katkada u prijedlogu za, kada se slaže sa drugim riječima, kao u: zèprêč (jungere), zèstat (congregi cum alquo) i t. d.;

b) mjesto staroslovenskoga i štokavskoga glasa *i*, kao u: *seròmak* (pauper), *seromàške* (pauper), zatim često u nominativu i vokativu plurala imenica muškoga roda *o* deklinacije, kao u: *hajdúke*, *ziduve* (od *zíd*, murus), *pastirje* (od *pàstír*, pastor), *vràge i t. d.*, nadalje u genitivu, dativu, lokalu sing. i u svim padežima plurala osim instr. pl. imenica *i* deklinacije, kao u: *nòče*, *póte* (od *pôt*, iter), *nòčen*, *póten* (dat. pl.), *nòčeh*, *póteh* (lok. pl.), u imperativu svih glagola, kao u: *rèce*, *récemo*, *récete*, — *digne*, *dignemo*, *dignete*, — *žive*, *živemo*, *živete*, — *pàze*, *pàzemo*, *pàzete*, — *zòve*, *zòvemo*, *zòvete i t. d.*, u infinitivu glagola IV. vrste, kao u: *mislet* (cogitare), *spràvet* (ponere, deponere), *sljízet* (servire, famulari alicui) i t. d., u prezensu glagola III. i IV. vrste, kao u: *vidèn*, *viděš*, *vidê*, *vidêmo*, *viděšte*, *videjô*, — *mislên*, *mislêš*, *mislê*, *mislêmo*, *mislêšte*, *mislejô* i katkada u nominativu i vokativu sing. i plur. muškoga roda (i u akuzativu sing. muškoga roda, ako je jednak nominativu sing. muškoga roda) određenoga pridjeva, zamjenica i broja, kao u: *bedàste*, *duhòvne*, *màje*, *ùne*, *sàme*, *kê*, *přvê*, *drigê i t. d.*

Mjesto glasa *e* čuje se u svim tim primjerima i glas *i*. Tako dolazi *e* mjesto *i* (st. slov. *i*) katkada i u nastavku komparativa i superlativa, kao u: *starèje*, *najstarèje* pored *stariji*, *najstariji*;

e) mjesto staroslovenskoga i štokavskoga glasa *u*, kao u: *čet* (audire), *vèdret* (percutere), *skèp* (una), *drègač* (alio modo) i t. d.;

d) mjesto staroslovenskoga poluglasa *ʁ* ili *l*, i to:

α) pred glasom *r*, kao u: *cèrkov* (ecclesia, templum), *cèrkvica* (dim. od *cèrkov*), *èrdě* (ruber) i t. d.;

β) pred drugim glasovima, kao u: *vèn* (foras), *vèni* (foris);

e) na mjestima, gdje nema u starom slovenskom jeziku nikakova glasa, kao u: *nòter* (intus) pored *nòt̃r*;

f) mjesto staroslovenskoga i štokavskoga glasa *o* u prijedlozima pro i po, kada se slažu s drugim riječima, kao u: *predàvat* (vendere), *premislet* (considerare), *prebàvet* (transigere), *pěj̃t* (proficisci) mjesto *pój̃t* i t. d.;

g) mjesto glasova *o* + *i* + *e* u prezensu: *pên* (abeo), *pěš*, *pê*, *pémo*, *pěšte*, (*pěj̃ô*). Prema ovomu prezensu glasi i imperativ: *pěj*, *pějmo*, *pěj̃te*;

h) redovno mjesto staroga slovenskoga glasa *h*, osim u ženskom rodu broja *dvā*, gdje dolazi mjesto *h* dvoglas *ei*, sr. *dvēi*, *dvēih*, *dvēin*;

i) mjesto staroslovenskih glasova *jedn*, a štokavskih *jeda* u broju *èn* (unus) pored *jédn* ili *édn*;

j) glas *e* dolazi dosta često u Brodu u 3. licu plurala prezensa, gdje ga ne nalazimo ni u starom slovenskom jeziku ni u štokavskom narječju, kao u primjerima: *grèbejô*, *plètejô*, *mòrejô*, *pòčnejô*, *dignejô*, *zòvejô* i t. d.

3. Samoglas *i* dolazi drukčije nego u štokavskom narječju u ovim slučajevima:

a) vrlo često dolazi mjesto staroslovenskoga i štokavskoga glasa *u*, i to:

α) u početku dativa i lokala singulara imenica muškoga i srednjega roda, nadalje dativa singulara muškoga i srednjega roda svih zamjenica osim ličnih imeničnih i konačno dativa singulara muškoga i srednjega roda pridjeva i brojeva, tako u primjerima: *gòsponi*, *pètehi*, *mèsti*, *dìvi*, *očét*, *detéti*, *njèmi* ili *mi*, *màjmi*, *těmi*, *těstmi*, *ùmi*, *sàkmi*, *bedàstmi*, *přvemi* i t. d.;

β) u osnovi riječi, tako u primjerima: *sljižba* (servitium), *hidič* (diabolus), *drižina* (familia), *lidi* (homines), *jitro* (mane), *lipinja* (putamen), *nàvik* (doctrina), *krih* (panis), *birja* (procella, boreas), *škrita* (arca), *lič* (taeda), *hriška* (pirus, pirum), *čidu* (miraculum), *drige* (alius, ceteri), *skip* ili *skèp* (una), *pìstet* (dimittere), *kihat* (coquere), *tiľjet* (mugire, rudere), *zgìbet* (amittere), *sljižet* (servire, famulari alicui), *bidet* (excitare), *čidet se* (mirari), *kípet* (emere), *zrišet* (evertere) i t. d.;

b) mjesto staroslovenskoga glasa *u*, a štokavskoga glasa *u*, tako u primjerima: *slišat* (audire), *pihat* (flare);

c) mjesto staroslovenskoga glasa *u*, a štokavskoga glasa *e* katkada u fleksiji riječi u akuzativu plur. imenica muškoga roda, kao u: *pìnjezi* (pecunias);

d) mjesto njemačkoga glasa *ü* u riječima: *frišteck* (njemački *Frühstück*, *jentaculum*) i *frištekat* (njemački *früstückchen*);

e) katkada mjesto staroslovenskoga glasa *h*, kao u: *òrih* (nux), *dúli* (infra), *gúri* (supra), *léti* (hoc loco), *vìni* (foris) i t. d.;

f) katkada mjesto staroslovenskoga i štokavskoga *e* u priložima u komparativu i superlativu, kao u: *ràjši* (libentius), *nàjrajši* (libentissime);

g) mjesto staroslovenskih glasova *ie*, a štokavskih *jo* u riječi: *iše* (adhuc).

h) Katkada se samoglas *i* u Brodu gubi, i to:

z) na početku riječi, kao u: 'mân mjesto imân. u prijedlogu iz, osobito kada se slaže s drugim riječima u jednu riječ, kao u *zòrat* (exare);

ž) u sredini riječi, kao u: *kùlko* (quantum), *tùlko* (tantum), u participu perf. akt. glagola *bit* (esse): *bīv*, *blà*, *blù* i osobito u prijedlogu *pr* (= *pri*), kada se slaže s drugim riječima u jednu riječ, kao u: *pīnest* (adferre), *pīšov*, *pīšla*, *pīšlu*, *prđignat* i t. d.

4. Samoglas *o* dolazi drukčije nego u štokavskom narječju u ovim slučajevima:

a) redovito mjesto staroslovenskoga glasa *α*, i to:

z) u akuzativu sing. *α*-deklinacije (I.), pa u akuzativu sing. ženskoga roda zamjenica, pridjeva i brojeva, kao u: *žèno*, *njó*, *màjo*, *nàšo*, *negòvo*, *ùno*, *tô*, *tèsto*, *kòjô*, *sô*, *bedàsto*, *èdèno*, *pīvo* i t. d.;

ž) u instrumentalu sing. istih riječi, spomenutih u točki z), kao u: *žèno*, *mànô*, *tàbô*, *sàbô*, *njó*, *màjô*, *nàšô*, *negòvô*, *ùnô*, *tô*, *tèstô*, *kòjô*, *sô*, *bedàstô*, *èdèno*, *pīvô* i t. d.;

γ) u osnovi riječi, kao u: *môž* (vir, maritus), *pôt* (via, iter), *sôd* (judicium), *rôka* (manus), *sôsèd* (vicinus), *vòglen* (carbo), *kôd* (qua via), *nôter* (intus), *ònôd* (illa via), *sàkôd* (ubique), *nèkôd* i t. d.;

b) mjesto staroslovenskoga poluglasa *ɤ* (ili *ʌ*), dotično na mjestima, gdje ne ima u starom slovenskom jeziku nikakova glasa, i to:

z) kod nekih imenica, koje svršavaju u štokavskom narječju na *ao* (st. slov. *ъаь*), kao u: *pàsov* pored *pòsov* (labor), *pàkov* (sedes ac regio, quam scelerati apud inferos habitant) i t. d. Tako u imenici *cèrkov* (ecclesia) i u pridjevu *mìrtov* (mortuus);

ž) u participu pref. aktiva (u nom. sing. muškoga roda), kao u: *šòv* (išao), *pīšov*, *nàšov* i t. d.;

γ) katkada u prvom licu presenta glagola *son* (sum) i *nison* pored *sūn* i *nīsūn*;

e) mjesto drugih samoglasa u nominativu sing. muškoga roda participa perfekta akt., kao u: *strêsov*, *mògov*, *vìgov*, *pòčòv*, *nàšov*, *dòv* (od *dèt*, ponere), *izdov* (od *izdat*), *čòv* (od *čèt*, audire), *hmròv* (od *hmrèt*, mori), *pòbegnov*, *imov*, *tòv* (od

tèt, velle), vèdov (od vèdet, seire), dòbov (od dòbit), misljo v, odrèzov i t. d.;

d) mjesto štokavskoga glasa *u*, a mjesto staroslovenskoga glasa *o* u riječi: òlje (oleum);

e) mjesto starih slovenskih glasova *mb*, a štokavskoga glasa *u* u riječi: jàboka (malus, malum);

f) samoglasno se *o* katkada gubi, kao u: kàn (quo), tàn (ibi), nìkan (nusquam), sàkan (quocunque) i t. d.

5. Samoglas *u* dolazi drukčije nego u štokavskom narječju u ovim slučajevima:

a) mjesto staroga slovenskoga i štokavskoga glasa *o*, i to:

z) na kraju imenica srednjega roda, na kraju u nominativu, akuzativu i vokativu sing. srednjega roda zamjenica, pridjeva, brojeva i participa, kao u: dŕvu, zŕnu, nèbu, ùnu, tèstu, dòbru, èdènu, pŕvu, mòglu, pèčenu i t. d. Tako i na kraju priloga, kao u: tēšku (difficile), rānu (mane, mature), tàku (ita), kàku (quo modo), mālū (parum), lāhku (facile), be-  
dāstu (stulte) i t. d.;

ž) na početku i u sredini riječi, kao u: ūn (ille, is), dūm (domus), dūma (domui), kūlu (rota, pl. plaustrum), kūst (os), gūstet se (convivari), vūz (currus), dūli (infra), gūri (supra), tàkuv (talis), kàkuv (qualis) i t. d.;

γ) u štokavskom nastavku *ov* (u pluralu), kao u: nòsuve (= štok. nosovi), zidu ve (= štok. zidovi), vràgu ve (= štok. vragovi) i t. d.;

δ) u tuđim riječima, kao u: kumpanija (= tal. compagnia);

b) katkada mjesto staroga slovenskoga *mb*, a štokavskoga glasa *o* na kraju riječi, kao u: stòu (mensa), cèu (totus) i t. d.;

c) katkada mjesto glasa *i* u infinitivnoj osnovi glagola VI. vrste, kao u: napeljùvat (sollicitare, pellicere).

d) Staroslovenski glasovi *vb* ili *bb* ne prelaze u Brodu kao u štokavskom narječju u samoglas *u*, nego:

z) ili se posvema gube, kao u: tòr̀̀k (= štok. utorak), dòv̀̀c (viduus), dòvica (vidua) i t. d.;

ž) ili se sačuvaše u glasu *v*, kao u: vzèt (sumere), vbit (ne-  
care) pored hbit, vjèt (capere, prehendere) — vjàmêm i t. d.;

γ) ili prelaze u *va*, kao u: va (in), v̀̀vek (semper).

e) Staroslovenski glasovi *mb* ili *mb*, kada se nalaze između dva suglasa, ne mijenjaju se uvijek kao u štokavskom narječju u

samoglas *u*, nego dosta često i u dvoglas *ou*, kao u: vòuk (lupus), dòug (longus), pòun (plenus) i t. d., a katkada i u samoglas *o*, kao u jàboka (malus, malum).

### C) Suglasi.

#### 1. Grleni, sični i nepčani.

a) U Brodu se zamjenjuju katkada staroslovenski i štokavski grleni suglasi, i to:

α) staroslovenski i štokavski grlenik *g* grlenikom *h*, kao u: bôh (deus), pepeljûha (= štok. pepeljuga), nèh (sed);

β) etimološki i staroslovenski grlenik *g* grlenikom *h*, kao u: làhuk (levis, facilis), komparativ làhšê;

γ) staroslovenski i štokavski grlenik *h* grlenikom *k*, kao u: seròmak (pauper, miser). Tako i u tuđoj riječi: špàrkent (njem. Sparherd);

δ) staroslovenski i štokavski grlenik *k* grlenikom *h*, kao u: hrùška (pirus), hrâsta (crusta). Tako i u tuđim riječima: dòhtor (doctor), špèh (njem. Speck);

ε) staroslovenski grlenik *r*, a štokavski grlenik *k* grlenikom *h* u imenici: nòht — nòhta (unguis);

ζ) staroslovenski i štokavski grlenik *g* grlenikom *k*, kao u: kàvràn (corvus), krákàt (crocitare);

η) grlenik *k* (e) u tuđim riječima grlenikom *g*, kao u: gàroca (reda; tal. carozza), prèdiga (lat. praedicatio).

b) Grleni suglasi dolaze mjesto drugih suglasi i samoglasa, tako:

α) grlenik *h* mjesto usnenoga suglasa *v*, dotično mjesto štokavskoga glasa *u*, kao u: hmrèt (mori), hbit (necare), hmòret se (fatigari, defatigari), — tako i u prilogu dàmuh (domum);

β) grlenik *g* mjesto usmenoga suglasa *v*, kao u: grábbec — grápca (passer), zgòn (campana), zgònet (pulsare campanam);

γ) grlenik *k* mjesto zubnoga suglasa *t*, kao u: kljàčèt (premere) i u stranoj riječi kiklja (njem. Kittel), tako i u imenici kèdъn (hebdomas);

δ) grlenik *h* mjesto nepčanoga suglasa *š*, kao u: mîrhav (macer).

e) Grleni se suglasi katkada gube, i to:

α) staroslovenski i štokavski grleni suglas *k*, kao u: dû (quis), dûgod (aliquis);

β) katkada staroslovenski i štokavski grleni suglas *h*, kao u: od-ránet (= štok. othraniti), u-vàtet (= štok. uhvatiti);

γ) staroslovenski i štokavski grleni suglas *g*, kao u: lěj (= štok. gledaj), lěj te (= štok. gledajte), bò me (= bogme, me deus fidius).

d) Staroslovenski i štokavski glasovi *kt* (*tk*) prelaze u glasove *šč*, tako u: nišče (nemo).

e) Staroslovenski glasovi *дурт*, a štokavski glasovi *ké* prelaze u glasove *šč* u riječi: šči ili ščér (filia).

f) Prema staroslovenskom obliku *далече* ili *далечь* (longe) dolazi u Brodu oblik *dèleč*, a oblika prema štokavskom *daleko* nema.

g) Mjesto njemačkih glasova *st* dolaze u Brodu glasovi *šč* u njemačkoj riječi: ščâp (njem. Stab, baculus).

h) Etimološki glasovi *sk* prelaze u *šč* u riječima: piščala i piščanka (fistula, tibia)

i) Grleni suglasi *ne* prelaze u Brodu u fleksiji riječi pred mekim samoglasnicima u sične na onim mjestima, na kojima prelaze u štokavskom narječju, tako:

z) *ne* prelaze u dativu i lokalu sing. nominalne deklinacije kod imenica ženskoga roda i kod nekih muškoga roda, kao u: nògi, zìpki, strèhi, sljúgi i t. d. pored nòge, zìpke, strèhe, sljúge i t. d.;

ž) *ne* prelaze u nominativu i vokativu plurala nominalne deklinacije kod imenica muškoga roda, kao u: vràge, hajdúke, petèhe pored vràgi, hajdúki, petèhi;

γ) *ne* prelaze u lokalu plurala nominalne deklinacije kod imenica muškoga i srednjega roda, kao u: vràgih, hajdúkih, petèhih, klùpkih i t. d.;

δ) *ne* prelaze u instrumentalu plurala nominalne deklinacije kod imenica muškoga i srednjega roda, kao u: vràgi(e), hajdúki(e), petèhi(e), klùpki(e) i t. d.

j) Grleni suglasi prelaze u Brodu kao i u starom slovenskom jeziku i u današnjem štokavskom narječju pred samoglasnikom *e* (koji ne zamjenjuje štokavski glas *i*) u nepčane suglasnike, ali nepčani suglasnik *ž*, koji je nastao mekšanjem od grlenika *g*, zamjenjuje se katkada u Brodu glasom *r*, tako:

z) u enklitici *r* (nastaloj od *re*, star. slov. *же*, grč. *γε*) na kraju oblika neodređene zamjenice i neodređenih priloga, kao u: nègdur, nìkògar, nìgder (nusquam), nìgdar (nunquam), nìkàkor (nullo modo) i t. d.;

β) u glagolima, i to: pred tematskim glasom *e* u prezentu glagola mòč (posse): mòrên, mòrêš, mòrê, mòrêmo, mòrêšte, mòrejô i pred korjenitim glasom *e* u oblicima izvedenim iz prezentske osnove složenih glagola — gnat, kao u: porênên (ago), dorênên (adigo), odrênên (abigo) i t. d.

k) Mjesto štokavskih glasova *ts* i *ds* dolazi u Brodu sičnik *c* u riječima: hìvackê (croaticus), liekê (humanus, hominum, alienus).

l) Sični se suglas *s* zamjenjuje katkada u Brodu sičnim suglasom *z*, kao u: zvršet (ad finem perducere, conficere), zèznat (audire), zèstat (congregi cum aliquo), zèspat (obdormire), zèzvat (convocare), *z* (cum) i t. d.

m) Sični suglas *c* dolazi u Brodu mjesto zubnoga *t* u prilogu cìa (tamo, onamo, — čak tia).

n) Sični suglasi prelaze u Brodu u nepčane suglasnike i ondje, gdje ne prelaze u štokavskom narječju, tako:

z) u domaćim riječima, i to: na kraju prijedloga, iza kojih se nalazi riječ, koja se počinje mekim suglasnikom, kao u: š ili ž (cum), iž ili ž (ex), prež (sine) i t. d., nadalje u glagolima VI. vrste pred glasovima *eva*, kao u: pokažévat (monstrare), popišévat (conscribere) i t. d. i konačno u participu perf. pas. glagola I. vrste 2. razdjela, kao u: vgrižen, prnêšen, pòtrêšen i t. d.;

β) u tuđim riječima, kao u: žiber (njem. sicher), čibùla (tal. cipolla), Jézuš Kríštuš, kóruš (lat. chorus), tèštamênt ili štàmênt (lat. testamentum), žàkble (njem. Sackel) i t. d.

o) Glas *č* dolazi prema starom slovenskom ч, a štokavskom c u riječima: čfn, čfv, štok. crn, crv.

p) Glas *š* dolazi u tuđoj riječi mjesto *f* u: fároš (domus, in qua habitat sacerdos, njem. Pfarrhof).

r) Nepčani se suglasnik *š* redovno umeće u 2. licu plur. prezenta pred ličnim nastavkom *te*, kao u: mòrêšte, bóšte, dignêšte, vidêšte, nòsêšte, gljèjâšte, zòvêšte i t. d.

s) Staroslovenski i štokavski nepčanik *č* zamjenjuje se u Brodu nepčanikom *š*, kao u: štíre (quatuor), štrte (quartuus), štrnajst (quatuordecim), štrdesêt (quadraginta) i t. d.

t) Mjesto staroslovenskih i štokavskih glasova *št* dolazi *š* u riječi: iše (štok. jošte). U svim drugim slučajevima dolaze mjesto ovih štokavskih glasova u Brodu glasovi *šč*.

u) Mjesto staroslovenskoga nepčanika ч, a štokavskoga š dolazi u Brodu nepčanik ě u riječi: nič (st. slov. ничѣто, štok. ništa, nihil).

v) Staroslovenski nepčanik ч ne zamjenjuje se u Brodu kao u štok. narječju zubnikom t u riječi: črěšna (cerasum), već ostaje ě.

z) Mjesto štokavskoga é dolazi u Brodu redovito ě.

## 2. Usneni.

a) Usneni se suglasi u Brodu međusobno zamjenjuju, i to:

α) usneni m usnenim b, kao u: Birkopalj (= štok. Mrkopalj), Birkopaljbe (= štok. Mrkopaljac), Birkopaljka (= štok. Mrkopaljka);

β) usneno p usnenim b, kao u: čibùla (tal. cipolla);

γ) usneno b usnenim p, kao u: prez (sine), pa u tuđim riječima: pètlar (= njem. Bettler), pètlat (= njem. betteln), pedìntler (= njem. Bedienter), plájbez (= njem. Bleistift) i t. d.;

δ) njemačko u neno w usnenim b, kao u: bèrt ili bèrtas (= njem. Wirth), bertija (= njem. Wirthshaus), frbòlter (= njem. Verwalter) i t. d.;

ε) usneno v usnenim f, pošto se je prije izgubilo grleno h, koje se je pred v nalazilo, kao u: fàla, zàfàlbn, zafàlet i t. d. (= štok. hvala, zahvalan, zahvaliti i t. d.);

ζ) usneno f usnenim p u talijanskoj riječi: poněštra (tal. finestra).

b) Usneno v dolazi mjesto staroslovenskoga ѡъ, a štokavskoga glasa o na kraju riječi, kao u: pàkov (= štok. pakao), pèpev (= štok. pepeo), cêv (= štok. cio, totus), pa u nominativu sing. muškoga roda participa perf. akt: šôv, vzêv, hmrôv, ěôv (= štok. čuo), pobègnov, vîdov, misljov, imov i t. d. i u prilogu ôzdôv (= odozdola).

Katkada, premda vrlo rijetko, dolazi mjesto ovakova v na kraju participa perf. akt. i u, kao u: bàu od bàt se (timere).

c) Usneno v dolazi mjesto staroslovenskoga i štokavskoga glasa l u pridjevu svîlbn (sericus), kada prima budi kaki nastavak, kao u svîvna, svîvnu.

d) U Brodu se zamjenjuje staroslovensko i štokavsko usneno m zubnim n, i to:

α) na kraju riječi gotovo uvijek, napose u lokalu sing. zamjenica (osim ličnih i povratne zamjenice sebe), pridjeva, brojeva i participa

muškoga i srednjega roda, kao u: njbn, mājbn, nāšbn, tbn, tēstbn, kbn, tīdbn, ēnbn, pīvbn, pēčēnbn i t. d., nadalje u instrumentalu sing. imenica, zamjenica (osim ličnih i povratne zamjenice sēbe), pridjeva, brojeva i participa muškoga i srednjega roda, kao u: brāton, ōgnbn, dīvon, pēron, njbn, mājbn, tbn, tēstbn, kbn, tīdbn, ēnbn, pīvbn, pēčēnbn i t. d., nadalje u dativu plur. svih deklinacija, kao u: jōvcan, brāton, pēron, kōkošin, māteran, nān, vān, njbn, mājbn, ūnbn, tēstbn, kbn, tīdbn, pīvbn, pēčēnbn i t. d., nadalje u l. lieu sing. prezenta svih glagola, kao u: mōren, bōn, hmrēn, pobēgnēn, vidēn, mōlēn, jīmān, spītēvan, son, nīson, bīn, grēn i t. d., nadalje u glavnim brojevima sēdbn (septem), ōsbn (octo) i konačno u nekim priložima, kada se u njima na kraju gubi glas o, kao u: tān (ibi), kān (quo), sbn ili lēsbn (huc), nīkan (nusquam), sākān (quocunque) i t. d.;

β) u sredini riječi, kao u: sēdēndesēt (septuaginta), ōsēndesēt (octoginta), kāngod (quocunque) i t. d.

e) Usneni se suglasi katkada u Brodu gube, tako:

α) na početku riječi, kao u: tīca (avis), tīčīca (dim. od tīca), šēnīca (triticum), lās (capillus);

β) u sredini riječi, kao u: tīd (firmus), šītītē (= štok. četvrti), stōret (creare, facere), slēč (exuere, nudare), u oblicima pridjeva vbs (omnis, totus), koji primaju kaki nastavak (sr. sà ž. r. i sē s. r.), u pridjevima sākē (omnis), sākōjakē (varius, multiformis), u priložima: pōsōd (ubique), sākaku (varie, certe), sējenu (aeque), sēdēnājst, ōsēnājst, sēdēnājstē, ōsēnājstē i t. d.

f) Usneno m ne dolazi na kraju riječi u instrumentalu sing. imenica, zamjenica, pridjeva, brojeva i participa ženskoga roda (i onih imenica muškoga roda, koje se sklanjaju po α-sklonidbi košto i ličnih zamjenica i povratne zamjenice sēbe), kao u: žēnō, sljūgō, ščērjō, mānō, tābō, sābō, njō, mājō, nāšō, ūnō, tēstō, kōjō ili kō, tīdō, pīvō, rēčēnō i t. d.

g) Naprotiv dolazi u Brodu usneno v i ondje, gdje ga u štokavskom narječju ni u starom slovenskom jeziku nema, tako:

α) na početku riječi, kao u: vūra, vōglen, vūčen, vūjbc i t. d., štokavski ura, ugljen, učen, ujak i t. d., pa u nje-mačkoj riječi: vūrmaher (njem. Uhrmacher);

β) u sredini riječi, kao u: nāvuk. navūčet, zvūčet, prvūčet se i t. d., štokavski nauk, naučiti, izučiti, priučiti se i t. d.

b) Između usnenih suglasa i glasa *j* ne umeće se uvijek *l* kao u štokavskom narječju, tako u: lépje, dròbjo, ljubàvjo i t. d., štok. ljepše, droblju, ljubavlju i t. d.

### 3. Zubni.

a) Zubno se *t* zamjenjuje u Brodu zubnim *d* u: dīčat (= štok. trčati).

b) Zubno *t* dolazi u zamjenici èst (ego), gdje ga ne ima ni u starom slovenskom jeziku ni u štokavskom narječju.

c) Naprotiv se zubni suglasi često puta gube u brodskom narječju, i to:

α) zubno *d*, kao u: žèp (= štok. džep), žrt (vorare, devorare, štok. žderati), dèž (= štok. dažd), èn, éna, ènu pored èdan (= štok. jedan), dvájsst (= štok. dvadeset), trèjsst (= štok. trideset), kâ (= štok. kad ili kada) i t. d.;

β) zubno *t*, kao u: pôle (mjesto potle, postea);

γ) zubno *n*, kao u: zlâtê, zlâtâ, zlâtû (= štok. zlatni. *a, o*).

d) Mjesto zubnoga *d* dolazi katkada u Brodu *j*, kao u: nâzâj (= štok. nazad), nâprej pored nâpri (= štok. napred), ôzâj (= štok. odzada), narêjit (= štok. narediti), glèjat (= štok. gledati), spovêjat se (= štok. izpovijediti se), nâjzâj (= štok. najzad, napokon) i t. d.

e) Zubno *n* dolazi mjesto tekućega *r* u tuđoj riječi: špárkent (njem. Sparherd).

f) Zubno *n* dolazi mjesto tekućega *l* u tuđoj riječi: fàžon (njem. Fiole).

g) Obratno dolazi mjesto zubnoga *n* tekuće *l* u riječima: zlamênje (signum), lûmer (lat. numerus).

h) Zubno se *t* umekšava u Brodu redovito u glas ě (= štok. é) osim u 3. licu plurala prezenta glagola tèt (velle), osobito iza negacije, ispor. nè tē.

i) Kada se sastaje zubno *d* sa glasom *j*, ne prelazi u Brodu u *đ*, nego se redovno mijenja u *j*, kao u imenicama: prēja, mēja, žēja, grôžje, u pridjevu tûje, u komparativima i superlativima: slàjê, najslàjê, — mlàjê, najmlàjê, — trjê, najtrjê, — hùjê, najhùjê, — glàjê, najglàjê, — u participu perf. pas.: ròjen, sôjen, ôgrâjen, u nekim glagolima V. vrste 1. razdjela, kao u: dohájat, othájat, ishájat, zahájat i t. d. i u glagola: glòjên (rodo), glôj ili glòji (imperat).

j) Zubno se *n* umekšaje u nekim riječima, u kojima se ne umekšaje u štokavskom narječju, kao u: pìnjez (pecunia), ànjgel, òpanjčk, obično plural òpanjke i t. d., dočim se obratno ne umekšaje u nekim riječima, u kojima se u štok. narječju umekšaje, kao u: ògñn, gnìl i t. d.

k) Kada se sastaje zubno *d* sa *nj*, prelaze katkada ti glasovi u Brodu u j d n, kao u: zàjdnê (posterior, ultimus).

l) Zubno se *d* umekšaje u *dj* u nàdjat se (sperare).

m) *jť* ostaje, a ne mijenja se u *č* (= štok. *ć*) u infinitivima: prójt, nájť, obájť, péjt, dójt, izájť, zájť i t. d.

n) *jd* ostaje, a ne mijenja se u *j* ili *đ* u prezentima i imperativima: prôjđen, prôjde, — nâjđen, nâjde, — òbâjđen, òbajde, — pôjđen, pôjde, običnije pên, pêj, — dôjđen, dôjde, — izâjđen, izâjde, zâjđen, zâjde i t. d.

#### 4. Tekući.

a) Tekuće *l* dolazi katkada u Brodu i ondje, gdje ga u štokavskom narječju nema, kao u: èlòvek (homo), èlòvečje (humanus).

b) Obratno se katkada *l* u Brodu gubi, kao u: pû (dimidium), štok. pol.

c) Tekuće *l* prelazi na kraju riječi u Brodu u *v* (sr. kod samoglasa *o* točku *b* i kod usnenih suglasa točku *b*) ili u *u* (sr. kod samoglasa *u* točku *b*), ali ipak katkada ostaje *l*, osobito u tuđim riječima, kao u: žàkъл (saccus), Bårtol (nomen proprium).

d) Tekuće se *l* umeće u riječi: mravlinac (formica), gdje ga u štok. narječju nema (ispor. mravunac ili mravinae).

e) Mjesto tekućega *l* dolazi u Brodu zubno *n* u tuđoj riječi lòntâr (altaria), gdje je prvo *l* po svoj prilici ostanak talijskoga člana.

f) Mjesto tekućega *l* dolazi tekuće *r* u riječima: svèdъr (te-rebra) i mîmrat (murmurare).

g) Iza glasa *r* dolazi često glas *j* na mjestima, na kojima ga nema u štokavskom narječju, tako u imenicama, koje svršavaju u nominativu sing. na *r*, kada primaju padežne nastavke, kao u: od gospòdâr gen. sing. gospodárja, od lùgâr — lugárja, od kòlâr — kolárja, od kràjcer — kràjcerja, od pàstîr — pastírja i t. d., tako i u posvojnim pridjevima, kao u: gospodárjev, lugárjev, kolárjev i t. d., napokon i u nekim

glagolima V. vrste, kao u: *térjat*, *nagovárjat*, *večérjat* i t. d.

h) Isto se tako umekšaje često puta tekuće *l* u *lj* u Brodu, kao u imenicama: *sòljđ* (tal. *soldo*), *sljúga* i t. d., pa u glagolima, kao u: *sljižet*, *tiljet* (mugire, rudere), *mìsljet*, *díljjet*, *fàljjet* (errare, deficere), *gljèjat* i t. d.

i) Obratno dolazi u Brodu mjesto *lj* samo tekuće *l*, kao u: *prijàtel*, *neprijàtel*, *učitel*, *sábla*, *šliva*, *nedèla* i t. d.

#### *D) Još neki dodaci glasovima.*

a) U Brodu dolazi katkada glas *j* na početku riječi u riječima, u kojima ga ne nalazimo ni u starom slovenskom jeziku ni u štokavskom narječju, kao u *jìme*, *jìgla*, *jìmat*, *jìgrat se*, *jìskat*, *jàngel*, *jóvea*, *jòvčâr*, *jôča* i t. d., pa u tuđoj riječi: *jèsik* (njem. *Essig*).

b) Katkada se u Brodu slijevanjem gube pojedini slogovi, kao u: *èn*, *éna*, *énu* mjesto *èdun*, *èdna*, *èdnu*; *gljèt* pored *gljèjat* (= štok. *gledati*), *grèt* (= štok. *grijati*), *bât se* (= štok. *bojati se*), *pèn* (= štok. *pođem*).

c) U tuđim se riječima katkada gube cijeli slogovi, kao u: *štàment* (lat. *testamentum*).

d) Pojedini se glasovi u Brodu metatezom premještaju, kao u: *sàjman* (= štok. *sajam*), pa u tuđoj riječi *sklêda* (tal. *scodella*, lat. *scutella*).

## II. Dio.

### Oblici<sup>1</sup>.

#### *A) Sklonidba.*

1. Nominalna sklonidba, i to:

a) Sklonidba imenica *a* osnova. U ovoj se sklonidbi razlikuje brodsko narječje od književnoga štokavskoga narječja u ovim padežima:

z) U dativu i lokalu sing. dolazi često dočetak *e* pored dočetka *i*, kao u: *màše*, *cèrkvice*, *zìpke* i t. d. U ovim padežima ne prelaze grleni suglasi ispred dočetka *e* dotično *i* u sične (ispor. primjere kod grlenih suglasnika točku i z).

<sup>1</sup> Za naglas i količinu vrijedi općenito isto, što sam spomenuo u 153. knjizi „Rada“ Jugoslavenske akademije za delničko narječje.

β) U akuzativu sing. dolazi redovno dočetak *o* mjesto štokavskoga *u* (st. slov. *ѡ*), kao u: *màšo*, *zìpko*, *màčko* i t. d.

γ) Vokativ sing. redovno je jednak nominativu sing.

δ) U instrumentalu sing. dolazi uvijek dočetak *ô* mjesto štokavskoga *om* (st. slov. *омѡ*), kao u: *nògô*, *žènô*, *gospodìnjô*, *sljúgô* i t. d.

ε) U genitivu plur. ne prima nikakôva dočетка, kao u: *rìb*, *skléd*, *kòbil*, *gospodìnj*, *màčâk*, *jòvâc* i t. d.

ζ) U dativu plur. imade redovno dočetak *an*, kao u: *jóvcan*, *kràvan*, *rókan*, *màčkan* i t. d.

η) U lokalu plur. imade redovno dočetak *ah*, kao u: *žènah*, *jóvcab*, *màčkah* i t. d.

θ) U instrumentalu plur. imade redovno dočetak *ami*, kao u: *žènamì*, *jóvcamì*, *màčkamì* i t. d.

b) Sklonidba imenica *o* osnova, i to muškoga roda. U ovoj se sklonidbi razlikuje brodsko narječje od književnoga štokavskoga narječja u ovim padežima:

α) U dativu i lokalu sing. dolazi redovno dočetak *i* mjesto štokavskoga dočетка *u*, kao u: *petèhi*, *bògi*, *človèki*, *kolárji*, *lugárji*, *pàkli* i t. d.

β) Vokativ sing. redovno je jednak nominativu sing., rijetko kada prima nastavak *e*, kao u: *gòspone* pored *gospòne*.

γ) U instrumentalu sing. dolazi dočetak *on* (ili *en*) pored dočетка *in* mjesto štokavskoga dočетка *om* (*em*), kao u: *bràton*, *ànjgelon*, *vrâgon*, *móžen*, *ògnèn* i t. d.

δ) U nominativu i vokativu plur. dolazi redovno dočetak *e* (samo rijetko kada *i*) mjesto štokavskoga dočетка *i*, kao u: *vrâge*, *hajdúke*, *petèhe*, *móže*, *pastírje* i t. d.

Imenice od jednoga sloga u nominativu sing. primaju u pluralu dosta često umetak *uv* mjesto štokavskoga *ov*, kao u: *zìduve*, *nòsuve*, *vràguve* i t. d.

ε) U genitivu plurala ne primaju redovno nikakova nastavka, dosta često dolazi mjesto štokavskoga nastavka *a* dočetak *ov* ili *ev*, kao u: *bràtov*, *hajdúkov*, *sosédov*, *svècev*, *pràscev* i t. d., bez ikakova nastavka *pìnjêz*.

ζ) U dativu plur. dolazi dočetak *on* (ili *en*) pored dočетка *in* mjesto štokavskoga dočетка *ima*, kao u: *bràton*, *hajdúkon*, *seromákon*, *fràjaron*, *móžen*, *pràsčn* i t. d.

7) U lokalu plur. dolazi redovno dočetak *ih* (st. slov. *ѣхъ* ili *ухъ*) mjesto štokavskoga dočetka *ima*, kao u: bràt*ih*, tànc*ih*, pòsl*ih* i t. d.

8) U instrumentalu plur. dolazi redovno dočetak *i* pored *e* mjesto štokavskoga dočetka *ima*, kao u: hajdú*ki*, bràt*i*, lán*ci* i t. d. pored hajdú*ke*, bràt*e*, lán*ce* i t. d.

srednjega roda. U ovoj se sklonidbi razlikuje brodsko narječje od književnoga štokavskoga narječja u ovim padežima:

2) U nominativu, akuzativu i vokativu sing. dolazi redovno mjesto dočetka *o* dočetak *u*, kao u: dír*u*, zír*u*, nèb*u*, kùl*u* (rota, kùla pl. plaustrum), obròv*u* (= štok. obrov) i t. d.

3) U dativu, lokalu i instrumentalu sing., te u dativu, lokalu i instrumentalu plur. dolaze iste razlike kao i kod imenica muškoga roda.

7) U genitivu plur. ne primaju ove imenice za nastavak nikakova glasa, kao u: sèl, pól*j*, pér, dír, sîdàc, lèt, ùst i t. d.

e) Sklonidba imenica *i* osnova. U ovoj se sklonidbi razlikuje brodsko narječje od književnoga štokavskoga narječja u ovim padežima:

2) Mjesto štokavskoga dočetka *i* u genitivu, dativu i lokalu sing., te u nominativu, genitivu, akuzativu i vokativu plur. prima često puta dočetak *e* (rede *i*).

3) Vokativ sing. redovno je jednak nominativu sing.

7) U instrumentalu sing. prima mjesto štokavskoga dočetka *u* ili *i* dočetak *o*, kao u: pèčjò, mîšljò, làžjò i t. d.

8) Nominativ plur. prave po ovoj sklonidbi neke imenice muškoga roda u brodskom narječju, kao u: bràt*e*, ljíd*i*je pored líd*i*je rede líd*i*, móž*e* i t. d.

9) U genitivu plur. ne primaju katkada nikakova nastavka, kao u: kòkòš, pòtkòv.

7) U dativu, lokalu i instrumentalu plur., gdje prima mjesto štokavskoga dočetka *ima* za dativ dočetak *in* ili *en* (kùst*in*), za lokal dočetak *ih* ili *eh* (kùst*ih* ili kùst*eh*) i za instrumental dočetak *i* ili *mi* (kùst*i* ili kùst*mi*).

Bilješka. Imenice jùku (oculus) i vùhu (auris) sklanjaju se u pluralu po ovoj sklonidbi, tako: jòč*i*, vùš*i* (nom., akuz. i vok.), jòč*i*, vùš*i* (gen.), jòč*in*, vùš*in* (dat.), jòč*ih*, vùš*ih* (lok.), jòč*mi*, vùš*mi* (instr.). Katkada čuje se i u ovim imenicama mjesto glasa *i* na kraju riječi glas *e*.

d) Sklonidba konzonanskih osnova. Za konzonanske osnove na *n*, *t* i s dolaze onake razlike, kake su sprijeda istaknute za imenice srednjega roda.

Posebice valja spomenuti ove imenice:

z) *ôča* (pater), koja se sklanja ovako: *ôča* (nom. i vok.), *očéta* (gen. i akuz.), *očéti* (dat. i lok.) i *očétom* (instr.);

ž) *cèrkov* (ecclesia), koja se sklanja ovako: *cèrkov* (nom., akuz., vok. sg.), *cèrkve* (gen. sg., nom., akuz. i vok. pl.), *cèrkvi* (dat. i lok. sing.), *cèrkvô* (instr. sg.), *cèrkôv* (gen. pl.), *cèrkvan* (dat. pl.), *cèrkvah* (lok. pl.), *cèrkvami* (instr. pl.);

γ) *ščî i mâtî*, koje se sklanjaju ovako: *ščî i mâtî* (nom. i vok. sg.), *ščère, màtere* (gen. sg., nom., akuz. i vok. pl.), *ščèri(e), màteri(e)* (dat. i lok. sg.), *ščèrjô, màterjô* (instr. sg.), *ščèrî(e), mâtêr* (gen. pl.), *ščèran, màteran* (dat. pl.), *ščèrih(eh), màterah* (lok. pl.), *ščèri(e), màterami* (instr. pl.).

e) Sklonidba ličnih zamjenica. Oblici ličnih zamjenica razlikuju se u broskom narječju od dotičnih štokavskih oblika u ovim padežima:

α) U nominativu sing. dolazi uvijek oblik *èst* (ego).

β) U dativu sing. dolaze pored enklitičnih oblika *mi, ti, si* i oblici *me, te, se*. Za treće lice glasi dativ sing. *njèmi* ili *mi, njî* ili *ji*<sup>1</sup>.

γ) U akuzativu sing. za ženski rod zamjenice trećega lica dolazi oblik *njô* ili *jo*.

δ) U lokalu sing. dolaze za zamjenicu trećega lica oblici *njèmi, njî*.

ε) U instrumentalu sing. dolaze ovi oblici: *mànô, tàbô, sàbô, njêñ, njô*.

ζ) U genitivu plur. dolaze ovi oblici: *nâs, vâs, njêh, jêh* (pored *njîh, jih*).

η) U dativu plur. dolaze oblici: *nân, vân, njêñ, jêñ* (pored *njîn, jin*).

θ) U akuzativu plur. dolaze oblici: *nâs, vâs, njê, je* ili *njêh, jêh* (pored *njîh, jih*).

ι) U lokalu plur. dolaze oblici: *nâs, vâs, njêh, jêh* (pored *njî(h), jih*).

<sup>1</sup> Zamjenica za 3. lice sklanja se po pronominalnoj sklonidbi.

z) U instrumentalu plur. dolaze oblici: nàmi, vàmì, njìmi (pored njìmi).

2. Sklonidba ostalih zamjenica. (Pronominalna sklonidba).

a) Posvojne zamjenice dolaze u brodskom narječju ove: môj, màja, màje; tvôj, tvàja, tvàje; svôj, svàja, svàje; naš, naša, naše; vaš, vâša, vâše; njegôv, njegôva, njegovo; njèjê, njèjâ, njèjê (pored njijê, a, e); njih, njha, njihu.

Oblici ovih zamjenica razlikuju se u brodskom narječju od književnoga štokavskoga narječja u ovim padežima:

z) U genitivu sing. (dotično u akuz. sing. muškoga roda, kada je jednak genitivu sing. muškoga roda) dolaze ovi oblici: mājьga, tvājьga, svājьga, našьga, vašьga, negòvьga, njèjьga, njihьga; mājê, tvājê, svājê, našê, vašê, negòve, njèjê, njihê.

β) U dativu sing. dolaze ovi oblici: mājьmi, tvājьmi, svājьmi, negòvьmi, njèjьmi, njihьmi; mājì, tvājì, svājì, našì, vašì, negòvì, njèjì, njihì.

γ) U akuzativu<sup>1</sup> sing. ženskoga roda dolaze ovi oblici: mājо, tvājо, svājо, našо, vašо, negòvo, njèjo, njihо.

δ) U lokalu sing. dolaze ovi oblici: mājьn, tvājьn, svājьn, našьn, vašьn, negòvьn, njèjьn, njihьn; mājì, tvājì, svājì, našì, vašì, negòvì, njèjì, njihì.

ε) U instrumentalu sing. dolaze ovi oblici: mājьn, tvājьn, svājьn, našьn, vašьn, negòvьn, njèjьn, njihьn; mājô, tvājô, svājô, našô, vašô, negòvô, njèjô, njihô.

ζ) U nominativu, akuzativu i vokativu plur. dolaze ovi oblici: màje, tvàje, svàje, naše, vâše, negòve, njèjê, njihе (za muški i ženski rod), màja, tvàja, svàja, naša, vâša, negòva, njèjâ, njha (za srednji rod).

η) U genitivu i lokalu plur. dolaze ovi oblici: mājьh, tvājьh, svājьh, našьh, vašьh, negòvьh, njèjьh, njihьh (za sva tri roda).

θ) U dativu plur. dolaze ovi oblici: mājьn, tvājьn, svājьn, našьn, vašьn, negòvьn, njèjьn, njihьn (za sva tri roda).

ι) U instrumentalu plur. dolaze ovi oblici: mājьmi, tvājьmi, svājьmi, našьmi, vašьmi, negòvьmi, njèjьmi, njihьmi (za sva tri roda).

<sup>1</sup> Akuzativ sing. srednjega roda jednak je nominativu sing. srednjega roda.

b) Pokazne zamjenice dolaze u brodskom narječju ove: tètê, tètâ, tètû (ređe tìstê); ûn, ûna, ûnu; tâ, tâ, tû; sâm, sâma, sâmu; ôv, ôva, ôvu.

Oblici ovih zamjenica razlikuju se u brodskom narječju od književnoga štokavskoga narječja u ovim padežima:

α) U genitivu sing. (dotično u akuz. sing. muškoga roda, kada je jednak genitivu muškoga roda) dolaze ovi oblici: tètŭga, ûnŭga, tĕga. sâmŭga, ôvŭga; tètê, ûnê, tê, sâmê, ôvê.

β) U dativu sing. dolaze ovi oblici: tètŭmi, ûnŭmi, tĕmi, sâmŭmi, ôvŭmi; tètî, ûnî, tî, sâmî, ôvî.

γ) U akuzativu sing. ženskoga roda dolaze ovi oblici: tètô, ûnô. tô, sâmô, ôvô. Akuzativ sing. srednjega roda jednak je nominativu sing. srednjega roda.

δ) U lokalu sing. dolaze ovi oblici: tètŭn, ûnŭn, tĕn, sâmŭn, ôvŭn; tètî, ûnî, tî, sâmî, ôvî.

ε) U instrumentalu sing. dolaze ovi oblici: tètŭn, ûnŭn, tĕn, sâmŭn, ôvŭn; tètô, ûnô, tô, sâmo, ôvô.

ζ) U nominativu i vokativu plur. dolaze ovi oblici: tètê, ûnê, tê, sâmê, ôvê (za muški i ženski rod).

η) U genitivu i lokalu plur. dolaze ovi oblici za sva tri roda: tètŭh, ûnŭh, tĕh, sâmŭh, ôvŭh.

θ) U dativu plurala dolaze ovi oblici za sva tri roda: tètŭn, ûnŭn, tĕn, sâmŭn, ôvŭn.

ι) U instrumentalu plur. dolaze ovi oblici za sva tri roda: tètŭmi, ûnŭmi, tĕmi, sâmŭmi, ôvŭmi.

e) Odnosne, upitne i neodređene zamjenice dolaze u brodskom narječju ove, i to: d ŭ, k â j (quis, quid), nègd ŭ, nèk â j (aliquis, aliquid), kid ŭ (quis), nikê, nîê (nemo, nihil), d ŭ god, k â j god (quisquis, quidquid); pridjevne: kê, k â, k ŭ (qui, quae, quod), nèkê, â, â (aliquis), nikê, â, â (nullus), kêgod, k â god, k ŭ god (quicunque), čljê, a, e (cujus).

Oblici ovih zamjenica razlikuju se u brodskom narječju od književnoga štokavskoga narječja u ovim padežima:

α) U genitivu sing. (dotično u akuz. sing. muškoga roda, kada je jednak genitivu sing. muškoga roda) dolaze oblici: kĭga, kê, česa, nèkŭga, nèkê, nèčesa, nikŭga, nikê, ničesa i t. d.

β) U dativu sing. dolaze oblici: kĭmi, kî, čemi, nèkŭmi, nèkî, nèčemî, nikŭmi, nikî, ničemî i t. d.

γ) U akuzativu sing. ženskoga roda dolaze oblici: kô pored kôjô, nèkô, nikô i t. d.; za akuzativ sing. srednjega roda dolazi katkad pored kû i kê.

δ) U lokalu sing. dolaze oblici: kôn, kî, čèmi, nèkôn, nèkî, ničemi, nikôn, nikî, ničemi i t. d.

ε) U instrumentalu sing. dolaze oblici: kôn, kô ili kôjô, čôn, nèkôn, nèkô, nèčôn, nikôn, nikô, ničôn i t. d.

ζ) U nominativu, akuzativu i vokativu plur. dolaze oblici: kê, nèkê, nîke i t. d. (za sva tri roda).

η) U genitivu i lokalu plur. dolaze oblici za sva tri roda: kôn, nèkôn, nikôn, i t. d.

θ) U dativu plur. dolaze oblici za sva tri roda: kôn, nèkôn, nikôn, i t. d.

ι) U instrumentalu plur. dolaze oblici za sva tri roda: kômi, nèkômi, nikômi i t. d.

d) Pridjev vbs ili sà, sà, sè (omnis, totus) sklanja se u broskom narječju ovako: vbs ili sà, sà, sè (nom. i vok. sing.), sôga, sê, sôga (gen. sg.), sômi, sî, sômi (dat. sg.), sôga ili sà, sô, sè (akuz. sing.), sôn, sî, sôn (lok. sg.), sôn, sô, sôn (instr. sg.), sè, sè, sa (nom., akuz. i vok. plur.), sôh (gen. i lok. pl.) i sômi (instr. pl.).

### 3. Sklonidba pridjeva. (Složena sklonidba).

Pridjevi se u broskom narječju sklanjaju u nekim padežima (u nom. sg. muškoga roda, u dativu i lokalu sg. ženskoga roda) po imeničnoj ili nominalnoj sklonidbi, a u nekim padežima (u svima ostalim i u nominativu sg. muškoga roda) po složenoj.

Prema tomu sklanjaju se pridjevi u broskom narječju ovako: dôbbr ili dôbrê, dôbra, dôbru (nom. sg.), dôbrôga, dôbre, dôbrôga (gen. sg.), dôbrômi, dôbri, dôbrômi (dat. sg.), dôbbr ili dôbrôga, dôbro, dôbru (akuz. sg.), dôbrê, dôbra, dôbru (vok. sg.), dôbrôn, dôbri, dôbrôn (lok. sg.), dôbrôn, dôbrô, dôbrôn (instr. sg.), dôbre, dôbre, dôbra (nom., akuz. i vok. plur.), dôbrôh (gen. i lok. plur.), dôbrôn (dat. pl.), dôbrômi (instr. pl.).

### Komparacija pridjeva.

Komparativ se u brodskom narječju pravi:

α) da se dodaje nominalnomu obliku nominativa sing. nastavak jê, jâ, jê<sup>1</sup>. Tako postaju komparativi: jâčê (fortior), mlâjê (minor natu), stârjê (major natu), lëpjê (pulchrior), bližê (propinquier), glâjê (levior), rëjê (rarior), slâjê (dulcior), tãnjê (tenuior), têže (gfavior, difficilior), dëblje (crassior), glìbljê (profundior), širjê (latior) i t. d.;

β) da se dodaje istomu obliku nastavak šê, ša, še. Tako postaju komparativi: lâkšê (facilior, levior), mlâše pored mlâjê (minor natu), mèkšê (mollior), gršê (turpior), dëlšê (longior), ràjšê (libentius, potius), lëpšê pored lëpjê (pulchrior);

γ) da se dodaje istomu obliku nastavak ejê, ejâ, ejê (ili ijê, â, ê). Tako postaju komparativi: bogatëjê, seromašnëjê, žalosnëjê, bedastëjê, pametnëjê, starëjê i t. d.

Pridjevi dòbbr (bonus), porèdbr (malus), vèlëk (magnus) i màhan (parvus) prave komparativ od drugih osnova, te glase u komparativu: bòljê, hùjê pored porednëjê, vèčê i mànjê.

Superlativ se u brodskom narječju pravi:

α) od komparativa, da se preda nj metne riječca nâj, koja se uvijek dugo izgovara. U takovu superlativu pada naglas uvijek na preposljednji slog, kao u: nâjmlâšê, nâjnovëjê, nâjbedastëjê, nâjseromašnëjê i t. d.;

β) od pozitivna, da se preda nj metne prilog jâku, kao u: jâku dòbbr, jâku porèdbr.

Prva vrsta superlativa pokazuje svojstvo u najvećoj mjeri, a druga vrsta superlativa svojstvo u veoma velikoj mjeri.

### Brojevi.

Glavni brojevi glase:

1. èdbr, èdna, èdnu ili èn, éna, énu, 2. dvâ, dvèi, dvâ, 3. trî, 4. štîri, 5. pët, 6. šëst, 7. sèdbr, 8. ôsbr, 9. dëvêt, 10. dësêt, 11. ànâjst, 12. dvânâjst, 13. trinâjst, 14. štrinâjst, 15. pëtnâjst, 16. šës-nâjst, 17. sèdbrnâjst, 18. ôsbrnâjst, 19. dëvëtnâjst, 20. dvâjsst, 21. dvâjsst i èdbr ili èn i t. d., 30. trëjsst, 40. širdesêt, 50. pëdesêt, 60. šëzdesêt, 70. sèdbrndesêt, 80. ôsbrndesêt, 90. dëvedesêt, 100. stû, 200. dvèi stû, 300. trî stû, 400. štîr stû, 500. pët stû, 600. šëst

<sup>1</sup> Kod nekih se pridjeva u komparativu gubi posljednji suglas pozitivna sa samoglasom ili poluglasom, koji se pred njim nalazi.

stû, 700. sêdn stû, 800. ôsn stû, 900. dèvèt stû. 1000. hiljada ili tisôča.

Redni brojevi glase:

1. pîvê, â, û, 2. drigê, 3. trêčê, 4. štîrê, 5. pêtê, 6. šêstê, 7. sêdmê, 8. ôsmê, 9. devêtê, 10. desêtê, 11. ânâjstê, 12. dvânâjstê, 13. trinâjstê, 14. štîrnâjstê, 15. pêtñâjstê, 16. šesnâjstê, 17. sêdnâjstê, 18. ôsnâjstê, 19. dèvêtnâjstê, 20. dvâjsêtê, 21. dvâjsot i pîve i t. d., 30. trêjsêtê, 40. štîrdesêtê, 50. pêdesêtê, 60. šezdesêtê, 70. sêdnêdesêtê, 80. ôsnêdesêtê, 90. dèvedesêtê, 100. stôte, 200. dvêistotê, 300. trîstotê, 400. štîristotê, 500. pêtstotê, 600. šêstotê, 700. sêdnstotê, 800. ôsnstotê, 900. dèvetstotê, 1000. tisôčê.

Od glavnih se brojeva sklanjaju brojevi: êdn ili ên, dvâ, trî i štîri. Ostali se glavni brojevi redovno ne sklanjaju.

Broj se êdn ili ên sklanja ovako: êdn, êdna, êdnu ili ên, êna, ênu (nom. i vok. sg.), êntga, ênê, êntga (gen. sg.), ênmi, êní, ênmi (dat. sg.), êntga ili êdn ili ên, ênô, êdnu ili ênu (akuz. sg.), êntn, êní, êntn (lok. sg.), êntn, ênô, êntn (instr. sg.), êne, êne, êna (nom., akuz. i vok. pl.), ênth (gen. i lok. pl.), êntn dat. pl.), êntmi (instr. pl.).

Kada se broj êdn ili ên sklanja u pluralu, imade značenje neodređene zamjenice, koje značenje imade često i u singularu.

Broj dvâ sklanja se ovako: dvâ, dvêi, dvâ (nom., akuz. i vok.), dvêih (gen. i lok.), dvêin (dat.), dvêimi (instr.).

Brojevi trî i štîri sklanjaju se za sva tri roda ovako: trî štîri (nom., akuz. i vok.), trîh, štîrih (gen. i lok.), trîin, štîrin (dat.) trîimi, štîrimi (instr.).

Redni se brojevi sklanjaju kao pridjevi.

Dijelni brojevi postaju u brodskom narječju: z) završetkom oje, kao: dvójê, trójê; ž) završetkom ere, kao: četvêrê, pêtêrê i t. d. i γ) od glavnih brojeva tako, da se pred glavne brojeve metne prijedlog pu, na pr. po êdn (ên), pû dvâ, pû trî i t. d.

Dijelni se brojevi na oje i ere sklanjaju kao pridjevi.

Priložni brojevi postaju od glavnih brojeva tako, da im se dodaje krt ili pôt, kao ênpôt, dvâpôt, trîpôt i t. d. ili ênkrt, dvâkrt, trîkrt i t. d.

### Participi.

Particip prezensa aktiva i particip perfekta pasiva sklanjaju se kao pridjevi.

## Čestice (particulae).

### a) Prilozi (adverbia).

Najobičniji su u broskom narječju ovi prilozi:

α) vremena: *spê* (iterum), *pôle* (post), *rànû* (prima luce), *iše* (adhuc), *prèjk* (antea), *nājzāj* (postremo), *nājprejk* ili *nājprèk* (primum), *sěd* ili *sěda* (nunc), *dánys* (hodie), *unda* (tum, eo tempore), *nācu* (hac nocte), *jùtri* (cras), *lāne* (anno elapso), *nigdar* (nunquam), *ščëra* (heri), *kàsnû* (sero) i t. d.;

β) mjesta: *kàn* (quo), *tàn* (eo), *sěn* (in hunc locum), *vèn* (foras), *lēsēn* (in hunc locum), *vèni* (foris), *dāmuh* (domum), *sākan* (quocunque), *nikan* (nusquam), *cia* (eo), *nōter* (intro), *nigder* (nusquam), *dūma* (domi), *dūli* (infra), *òzdōv* (ab imo), *nōtri* (intus, intra), *nāzāj* (retro), *nāpri* (prae), *dèlj* (ultra, longius), *nèkōd* (aliqua), *nikōd* (nusquam), *sākōd* (quaqua), *òvōd* (hac), *ònōd* (illac), *òtkōd* (in quam partem), *odònōd* (istinc), *òdzāj* (a tergo), *odsākōd* (quocunque), *gúre* (supra), *dèleč* (procul), *kè* (ubi), *òvde* (hoc loco), *ònde* (eo loco), *nāprēj* (porro, protinus, ultra), *pròč* (njem. weg), *lète* (hoc loco), *pòsōd* (ubique), *blízi* (prope) i t. d.;

γ) načina: *kāku* (quo modo), *tāku* (ita), *ikaku* (quolibet modo), *nikaku* (nullo modo), *ònaku* (illo modo), *òvaku* (hoc modo), *sèglih* (similiter), *jākû* (valde), *dòbrû* (bene), *gospódskē* (more domini seu dominae), *mīlû* (dulce, suaviter), *břzû* (celeriter), *vesèlu* (hilare), *skèp* (una), *làhkû* (facile), *slòbodnû* (libere), *òštrû* (acriter), *fùrt* (continuo), *gřdû* (turpiter), *drègač* (alio modo), *tùlĕkû* (tantum), *kùlĕkû* (quantum), *onùlĕkû* (tantum), *mřva* (parum), *mālû* (parum), *nīč* (nihil), *vèč* (plus), *vīšē* (magis), *énu* (circa) i t. d.

### b) Prijedlozi (praepositiones).

α) s jednim padežem, i to s genitivom: *do* (ad), *od* (a, e, ex), *iz* ili *’s* (e, ex), *prez* (sine), *blizi* (prope), *krāj* (apud, ad, prope), *mīmu* (juxta, praeter), *òkule* (circum, circa), *zvèn* (extra, praeter); s dativom: *k* (ad) i *pròte* (contra, versus); s akuzativom: *čez* (per) i *skroz* (pro); s lokalom: *o* ili *òb* (de), *pr* (apud);

β) sa dva padeža, i to: s genitivom i akuzativom: *prík* ili *přiku* (c. gen.: trans, super, — c. accus. supra, plus); s genitivom i instrumentalom: *s* ili *š* ili *z* ili *ž* (c. gen. de, — c. instr.

cum); s akuzativom i lokalom: *na* (in), *po* ili *pu* (per, in, super), *v* ili *va* (in); s akuzativom i instrumentalom: *med* ili *među* (inter), *nad* (super), *pod* (sub). *pred* (ante, coram, prae);

γ) sa tri padeža, i to sa genitivom, akuzativom i instrumentalom prijedlog *za* (c. gen. inter, c. accus. pro, — c. instr. post.).

### c) Veznici (Conjunctiones).

α) Spojni: *i*, *a*, *pa*, *ni*, *tûdi*, *nò*;

β) rastavni: *àl* ili *àli* (vel);

γ) protivni: *a*, *kô* (sed), *àl* ili *àli*, *nèg* ili *nèh*, *kùkər* (sed, quam), *itak* (tamen), *ne sám u* — *nèg i*;

δ) uzročni: *ke* (quia), *zàkâj*;

ε) upitni: *dèl* ili *dèli*;

ζ) zaključni: *ûnda* (ergo), *zâtû* (propterea);

η) vremenski: *kâ* (quum), *dòk* (donec), *dòk god*, *pòkle* (postquam), *prèk nèg* ili *nèh* (priusquam), *sámu kâ* (simulac, ut primum);

θ) pogodbeni: *da*, *àko*, *àk* ili *àku*, *sámu da*, *sámu àku*, *àku ne*;

ι) dopusni: *màkar*, *pa màkar*, *sè àku* (etiamsi);

ζ) namjerni: *da*, *nâj* (ut);

λ) poredbeni: *kû*, *kû god*, *kùkər*, *nèg*;

μ) izrični: *da*.

### B) Sprega.

#### a) Glagoli I. vrste.

1. razdjela. Ovi se glagoli sprežu ovako:

Prezens: *plètèn*, *plètêš*, *plètê*, *plètêmo*, *plètêšte*, *plètô* ili *plètejô*.

Imperativ: *plète* (i), *plètimo*, *plèteite*.

Particip prez. akt.: *plètôč*, *a*, *e*; part. perf. akt.: *plètov*, *plèla*, *plèlu*; part. perf. pas.: *plèten*, *a*, *u*; inf.: *plèst*.

Oblik participa prezensa akt. upotrebljava se često i kao adverbij verbalni aktiva. Od glagola *jèst* ređe *jèist* plasi part. perf. akt.: *jòv*, *jèla*, *jèlu*; od glagola *bòst* glasi isti particip *bòv*, *bòla*, *u*, *a* *ne bòdov*, *a* od osnove *šòd* glasi *šòv*, *šlâ*, *šlû*.

2. razdjela. Ovi se glagoli sprežu ovako:

Prezens: *trésèn*, *trésêš*, *trésê*, *trésêmo*, *trésêšte*, *trésô* ili *trésejô*.

Imperativ: *trése* (i), *trésimo*, *tréseite*.

Particip prez. akt.: trësôč, a, e; part. perf. akt.: trësov, trësła, trësłu; part. perf. pas.: trësen, a, u; inf.: trëst.

3. razdjela. Ovi se glagoli sprežu ovako:

Prezens: skóbên, skóbêš, skóbê, skóbêmo, skóbêšte, skóbô ili skóbejô.

Imperativ: skóbe(i), skóbimo, skóbite.

Particip prez. akt.: skóbôč, a, e; part. perf. akt.: skôbov, skôbla, u; part. perf. pas.: skôben, a, u; inf.: skôpst.

4. razdjela. Ovi se glagoli sprežu ovako:

Prezens: strizên, pècên, strizêš, pècêš, strizê, pècê, strizêmo, pècêmo, strizêšte, pècêšte, strizô ili strizejô, pèkô ili pècejô.

Imperativ: strize(i), pèce(i), strizimo, pècimo, strizite, pècite.

Particip prez. akt.: strigôč, a, e; part. perf. akt.: strigov, strigla, u; part. perf. pas.: strizen, a, u, pècên, a, u; inf.: stric, pèč.

Od glagola mòč (posse) glasi prezens: mòrên, mòrêš, mòrê, mòrêmo, mòrêšte, mòrejô.

5. razdjela. Ovi se glagoli sprežu ovako:

Prezens: kòunên (exsecror), vjâmên (prehendo), kòunêš, vjâmêš, kòunê, vjâmê, kòunêmo, vjâmêmo, kòunêšte, vjâmêšte, kòunejô, vjâmejô.

Imperativ: kòune(i), vjâmet(i), kòunimo, vjâmimo, kòunite, vjâmite.

Particip prez. akt.: kòunoč, a, e; part. perf. akt.: klêv (ređe klôv), vjôv (ređe vjêv), kléla, u, vjéla, u; part. perf. pas.: klêt, kléta, u, vjêt, vjéta, vjétu; inf.: klêt, vjêt.

Glagol verjâmat (credere) pravi prezenske oblike po ovom razdjelu ove vrste, sr. verjâmên, verjâmêš, verjâmê i t. d.

Glagol vzêt (sumere) pravi prezenske oblike dvojako: zêmên i zâmên, zêmêš i zâmêš, zêmê i zâmê, i t. d.; part. perf. akt. imade vzêv i vzôv, vzéla, u.

Od glagola pòčet, pòčnên glasi part. perf. akt. pòčôv, pòčéla, u.

6. razdjela. Ovi se glagoli sprežu ovako:

Prezens: hmrên, pòtrên, hmrêš, pòtrêš, hmrê, pòtrê, hmrêmo, pòtrêmo, hmrêšte, pòtrêšte, hmrêjô, pòtrejô.

Imperativ: hmrê(i), pòtre(i), hmrimo, pòtrimo, hmríte, pòtríte.

Particip prez. akt.: hmrôč, a, e, tãrôč, a, e; part. perf. akt.: hmrôv, hmríla, u, pòtrôv (ređe pòtrv), pòtríla, u; part. perf. pas.: pòtrt, a, u; inf.: hmrêt, pòtrt.

Od glagola žrt (vorare) glasi prezens: žrēn, žrēš, žrē, žrémo, žréšte, žrējō, a part. perf. akt.: žrōv, žrla, žrlu.

7. razdjela. Ovi se glagoli sprežu ovako:

Prezens: bōn, pēn, dōjdēn, dēnēn — bōš, pēš, dōjdēš, dēnēš, — bō, pē, dōjdē, dēnē, — bōmo, pēmo, dōjdēmo, dēnēmo, — bōšte, pēšte, dōjdēšte, dēnēšte, — bōjō ili bōdō, pējō, dōjdō ili dōjdejō, dēnejō.

Imperativ: bōde(i), pēj, dōjdē(i), dēne(i), — bōdimo, pējmo, dōjdimo, dēnimo, — bōdite, pējte, dōjdite, dēnite.

Particip perf. akt.: biv, blā, ū, — šov, šlā, ū, — dōšov, dōšla, u, — dōv, dēla, u, — inf.: bit, pējť, dōjt, dēt.

Od glagola čet (audire) glasi prezens: čijēn, čijēš, čijē i t. d., imperativ: čij, čijmo, čijte, part. prez. akt.: čijōč, a, e; part. perf. akt.: čōv, čila, u.

Od glagola znāt, smēt i stāt glasi prezens: znān, smēn i stānēn, a part. perf. akt.: znāv, znāla, u; smēv, smēla, u; stāv, stāla, u.

#### b) Glagoli II. vrste.

Ovi se glagoli sprežu ovako:

Prezens: dignēn, dignēš, dignē, dignēmo, dignēšte, dignō ili dignejō.

Imperativ: digne(i), dignimo, dignite.

Particip perf. akt.: dignov, dignela, u; part. perf. pas.: dignūt, a, u; inf.: dignūt.

U participu perfekta akt. i pas. te u infinitivu čuje se katkada pored poluglasa *u* i čisti glas *i*, a katkada i glas *e*.

#### c) Glagoli III. vrste.

Brodsko narječje ne razlikuje u ovoj vrsti razdjela, već se svi glagoli jednako sprežu, a sprežu se ovako:

Prezens: vidēn, vidēš, vidē, vidēmo, vidēšte, videjō ili vidijō.

Imperativ: vidē(i), vidimo, vidite.

Particip prezensa akt.: vidijōč, a, e; part. perf. akt.: vidov, vidula, u; part. perf. pas.: vijen, a, u (neobično), inf.: videt.

Glagol tēt (velle) spreže se ovako: prez.: čō, čēš, čē, čēmo, čēte ili čēšte, čējō ili tē; part. prez. akt.: tījōč, a, e; part. perf. akt.: tōv, tlā, tlū. Prezenski oblici ovoga glagola mogu biti i enklitični i samostalni.

Glagoli *bât se* (timere) i *stât* (stare, kada imade trajno značenje, za razliku od *stât*, *stânêm*, što imade svršeno značenje) prave svoje oblike ovako: prezens: *bòjên se*, *stòjên*, *bòjêš se*, *stòjêš i. t. d.*; imperativ: *bôj se*, *stôj*, *bôjmo se*, *stôjmo*, *bôjte se*, *stôjte*; part. prez. akt.: *bòjêč se*, *stòjêč* i part. perf. akt.: *bâu se*, *bâla se*, *bálu se*, — *stâu*, *stâla*, *stálu*.

Glagol *vêdet* (scire) i njegovi složenici kao *zvêdet* (rescire) prave u prezensu bestematske oblike, koji glase: *vêm*, *vêš*, *vê*, *vêmo*, *vêšte*, *vêjô*.

Glagol *spât* (dormire) imade ove oblike: prezens: *spîn*, *spîš*, *spî*, *spîmo*, *spîšte*, *spijô*; imperativ: *spîj*, *spîjmo*, *spijte*; part. prez. akt.: *spêč*, *a*, *e*; part. perf. akt.: *spâu*, *spâla*, *u*.

U participu perf. akt. dolazi katkada pored poluglasa *ɔ* i čisti glas *e*, n. pr. *živov*, *živela*, *živelu*.

Mjesto participa perf. akt. *bâu se*, *stâu*, *spâu* čuje se katkada i *bâv se*, *stâv*, *spâv*.

#### d) Glagoli IV. vrste.

Ovi se glagoli sprežu ovako:

Prezens: *nòsên*, *nòsêš*, *nòsê*, *nòsêmo*, *nòsêšte*, *nòsejô*.

Imperativ: *nòsê*, *nòsêmo*, *nòsête*.

Particip prezensa akt.: *nòsejôč*, *a*, *e*, pored *nòsêč*, *a*, *e*; part. perf. akt.: *nòsov*, *nosêla*, *u*; part. perf. pas.: *nòšen*, *a*, *u*; inf.: *nòset*.

Mjesto tematskoga glasa *e* čuje se u svim oblicima i glas *i*, u 1. i 2. licu plur. imperativa gubi se katkada ovo *e* (*i*), a u participu perfekta akt. mijenja se katkada u poluglas *ɔ* (*nòsov*, *nòsɔla*, *nòsɔlu*).

#### e) Glagoli V. vrste.

1. razdjela. Ovi se glagoli sprežu ovako:

Prezens: *gljêdân*, *gljêdâš*, *gljêdâ*, *gljêdâmo*, *gljêdâšte*, *gljêdajô*.

Imperativ: *gljêdâj* ili *gljêj* ili *lêj*, *gljêdâjmo* ili *gljêjmo*, *gljêdâjte* ili *gljêjte* ili *lêjte*.

Particip prezensa akt.: *gljêdajôč*, *a*, *e*; part. perf. akt.: *gljêdav* (ređe *gljêdov*). *gljêdala*, *u*; part. perf. pas.: *gljêdân*, *a*, *u*; inf.: *gljêdat*.

Ovaj glagol glasi pored *gljêdat* i *gljêjat* i *gljêt*.

2. razdjela. Ovi se glagoli sprežu ovako:

Prezens: rěžen, rěžěš, rěžê, rěžemo, rěžeste, rěžejô.

Imperativ: rěže(i), rěžimo, rěžite.

Particip prezensa akt.: rězajôč, a, e; part. perf. akt.: rězav (rede rězov), rezàla, u; part. perf. pas.: rězân, a, u; inf.: rëzat.

Glagoli slät (mittere) i klät (caedere, ferire, mactare) sprežu se ovako: prezens: šäljên, kôljên, šäljêš, kôljêš i t. d.; imperativ: šälje, kôlje, šäljimo, kôljimo, šäljite, kôljite; part. prez. akt.: šäljôč, a, e; kôljôč, a, e; part. perf. akt.: slâu (ili slâv), slàla, u, klâu (ili klâv), klàla, u; part. perf. pas.: pôslân, a, u; zàklân, a, u.

3. razdjela. Ovi se glagoli sprežu ovako:

Prezens: zòvên, zòvêš, zòvê, zòvémo, zòvêšte, zòvô ili zòvejô.

Imperativ: zòve(i), zòvimo, zòvite.

Particip prezensa akt.: zòvôč, a, e; part. perf. akt.: zvâu (ili zvâv), zvàla, u; part. perf. pas.: zvân, a, u; inf.: zvât.

4. razdjela. Ovi se glagoli sprežu ovako:

Prezens: smějên se, smějêš se, smějê se, smějemo se, smějeste se, smějejô se.

Imperativ: směj se, smějmo se, smějte se.

Particip prezensa akt.: smějôč se, a, e, se; part. perf. akt.: smějov se, smējàla se, u se; inf.: smějat se.

Glagol grèjat (= štok. grijati) obično se steže u grêt, pa prema tomu glasi part. perf. akt.: grèu, grèla, u.

#### f) Glagoli VI. vrste.

Ovi se glagoli sprežu ovako:

Prezens: trgòjen ili trgòvân, trgòjêš ili trgòvâš, trgòje ili trgòvâ, trgòjemo ili trgòvâmo, trgòjêšte ili trgòvâšte, trgòjejô ili trgòvajô.

Imperativ: tigôj ili trgòvaj, tigôjmo ili trgòvajmo, tigôjte ili trgòvâjte.

Particip prezensa akt.: tigôjôč, a, e ili trgòvajôč, a, e; part. perf. akt.: trgòvov, trgòvâla, u; part. perf. pas.: trgòvân, a, u; inf.: trgòvat.

Mjesto umetka *ova* čuje se u ovoj vrsti i *uva*, kao u: napeljúvat. Mjesto umetka *iva* dolazi redovno umetak *eva*, kao u: popišévat.

g) Glagoli bez tematskoga glasa u presensu.

Ovi se glagoli sprežu ovako:

z) grĕn, grĕš, grĕ, grĕmo, grĕšte, grĕjō;

ŷ) vĕn, vĕš, vĕ, vĕmo, vĕšte, vĕjō;

γ) dĕn (ajo), dĕš, dĕ, dĕmo, dĕšte, dĕjō;

δ) jĭn, jĭš, jĭ, jĭmo, jĭšte, jĭjō;

ε) dān, dāš, dā, dāmo, dāšte, dājō;

ζ) sĕn ili sōn, nĭsĕn ili nĭson, sĭ, nĭsĭ, jĕ, nĭ, smō, nĭsmo, stĕ, nĭste, sō, nĭsō. Oblici glagola sĕn mogu biti i enklitični;

η) kondicional bĭn, bĭš, bĭ, bĭmo, bĭšte, bĭjō.

Kako glagol vĕn sprežu se i neki njegovi složenici, kao: pōvĕn (dico), spōvĕn (peccata sacerdoti confiteor), napōvĕn (indico), zapōvĕn (jubeo, impero) i t. d.

Bilješka. Opisani se oblici prave kao i u karlovačkom, delničkom i oštarijskom narječju.

### Tude riječi.

Brodsko narječje imade dosta tuđih riječi, i to:

z) njemačkih, kao: càjt (njem. Zeit), fároš (njem. Pfarrhof), fàžon (njem. Fäule, tal. fagiolo), fin (njem. fein, tal. fino), flĕtĕn (njem. flink), frājĕr — frajārĕca (od njem. riječi freuen sich, ljubovnik — ljubovnica), frištek (njem. Frühstück), frištekat (njem. früstücken), fúrmān (njem. Fuhrmann), gātĕr (njem. Gitter), gvand (njem. Gewand), hĭša (njem. Haus), jágar (njem. Jäger), jĕsig (njem. Essig), kĕlder (njem. Keller), krājĕr (njem. Kreuzer, tal. soldo cruciato), mĕžnjār (njem. Messner), pĕtĕršilj (njem. Petersilien, tal. petrosemolo), pĕtlar (njem. Bettler), plàc (njem. Platz, tal. piazza), ràuber (njem. Räuber), raubārĭja (njem. Rauberei), ràubat (njem. rauben), ròžĭnkrānc (njem. Rosenkranz) sĕglih (njem. gleich), špĕh (njem. Speck), ščāp (njem. Stab), šnājĕr (njem. Schneider), šòštĕr (njem. Schuster), špárkent (njem. Sparherd), špic (njem. Spitze), špòtat (njem. spotten), šrájat i zašrájat (njem. schreien), štāla (njem. Stall), štĕnge (njem. Stiege), štrik (njem. Strick), tānc (njem. Tanz), tāncat (njem. tanzen), vúrmaĕr (njem. Uhrmacher), žākĕle (njem. Sack, tal. sacco) i t. d.;

β) talijanskih, kao: bāl (tal. ballo), fāljet (tal. fallire i fallare, manjkati i pogriješiti), finet (tal. finire), gároca i karóca (tal. carrozza), kaštiga (tal. castigo), kumpanija (tal. compagnia), pàsat (tal. passare), sòljđ (tal. soldo) i t. d.;

γ) latinskih, kao: frâter (lat. frater), pâter (lat. pater), klôšter (lat. claustrum, tal. clauastro), lõntâr (lat. altaria), miza (lat. mensa), rêšt (lat. arrestum, tal. arresto), ròžarij (lat. rosarium, tal. rosario), štàment (lat. testamentum) i t. d.

---